

Цитиране: Костадинова, Ралица. Наказателноправната защита от тероризъм – някои аспекти на Международното наказателно право и Наказателното право на ЕС. Годишник на департамент Право на НБУ, София: Авангард Прима, 2016, с. 298-311.

**CRIMINAL PROTECTION AGAINST TERRORISM
(ASPECTS OF EU CRIMINAL LAW AND INTERNATIONAL CRIMINAL LAW)**

Ralitsa Kostadinova, Ph.D.
Law Department of New Bulgarian University,

This paper explores some aspects of the supranational criminal protection against terrorism. It begins with an outline of the traditional approach to the issue, namely from the perspective of the international criminal law, which considers terrorism as a crime of an international character. Special attention is paid to the basic characteristics of the Criminal law of the European Union as the new and most rapidly expanding field of European law. The position of the EU legislature in the area of combatting terrorism is examined. Finally, the challenges posed to national criminal law are defined.

Key words Terrorism, Terrorist Act, European Criminal Law, International Criminal law, Terrorist Crimes

**НАКАЗАТЕЛНОПРАВНА ЗАЩИТА ОТ ТЕРОРИЗЪМ
(НЯКОИ АСПЕКТИ НА НАКАЗАТЕЛНОТО ПРАВО НА ЕС И МЕЖДУНАРОДНОТО
НАКАЗАТЕЛНО ПРАВО)**

**Д-р Ралица Костадинова
Нов български университет¹**

В следващото изложение ще бъдат анализирани някои аспекти на наднационалната наказателноправна защита от тероризъм. Като начало е очертан традиционния подход по темата, а именно чрез международното наказателно право, което разглежда тероризма като престъпление с международен характер. Отделено е специално внимание на основните характеристики на наказателното право на Европейския съюз като най-новото и перспективно направление на европейското право. Проследява се позицията на европейския законодател по въпросите на тероризма, а в заключение са очертани предизвикателствата пред националното наказателното право.

Ключови думи: тероризъм; терористичен акт, наказателно право на Европейския съюз; международно наказателно право; терористични престъпления.

¹ Главен асистент по Наказателно право и преподавател по Наказателно право на Европейския съюз в Нов български университет. Ел.поща: rkostadinova@nbu.bg.

Цитиране: Костадинова, Ралица. Наказателноправната защита от тероризъм – някои аспекти на Международното наказателно право и Наказателното право на ЕС. Годишник на департамент Право на НБУ, София: Авангард Прима, 2016, с. 298-311.

I. Увод

Тероризмът е сложно социално-правно явление. Неговото осмисляне е свързано с познаването на неговите идеологически, социални, религиозни, етнически и психологически елементи, които са предмет на изследване от съответните научни области. Ето защо и неговото противодействие има разнопосочни измерения. В настоящето изложение ще бъде проследена правна основа за борба с тероризма и в частност разпоредбите, дефиниращи понятието „терористичен акт“.

Дълги години противодействието на глобалната заплаха от явлението тероризъм беше предмет на изследване предимно в международното право. Поради това и наказателноправния анализ на престъпленията, свързани с тероризъм по българското право винаги е имал за основа положенията, установени в международните договори, по които България е страна. Днес и институциите на Европейския съюз(ЕС) признават заплахата от тероризъм и създават европейско антитерористично законодателство. За разлика от международните договори, в европейските актове вече се съдържат дефиниции на понятия, свързани с тероризъм, като „терористичен акт“, „терористично престъпление“, „престъпления, свързани с терористични групи“ и „престъпления, свързани с терористична дейност“. Това налага страната ни като пълноправен член на ЕС не само да съобрази националното си законодателство с възприетите основни положения в европейското право, а също и да формира позиция по предложенията, които са в процес на обсъждане. Адекватната позиция по тези въпроси е свързана с познаването на досегашния опит и подходи в противодействието на тероризма. С оглед на това настоящата публикация си поставя за цел да проследи някои аспекти на защита от тероризъм в двата над национални право порядъка: нормите на Международното наказателно право (МНП) и Наказателното право на Европейския съюз (НПЕС). Тяхното изясняване има значение за съвременната наказателноправната защита от тероризъм по българското наказателно право, в която са отразени и двата исторически познати подхода: международноправния и този на наказателното право на ЕС.

II. Международноправния подход в борбата с тероризма

1. Ако приемем, че тероризмът е явление с много вековна история, първоначалният подход за неговото противодействие се съдържа в актовете на международното право. Те отразяват желанието на народите за съвместни усилия

Цитиране: Костадинова, Ралица. Наказателноправната защита от тероризъм – някои аспекти на Международното наказателно право и Наказателното право на ЕС. Годишник на департамент Право на НБУ, София: Авангард Прима, 2016, с. 298-311.

срещу отделни форми на тероризъм като въздушното пиратство, бомбен тероризъм и други. Ето защо и изследването на въпроса за защитата от тероризъм представлява аналитичен преглед на многобройните международни актове², които в своята съвкупност очертават различните проявления на тероризма. Въпреки усилията на държавите, легална дефиниция на тероризма не е установена в международен договор, но пък това дава възможност за обосноваването на теоретични модели.

Тези особености характеризират класическия подход в противодействието на тероризма през 19 и 20 в., при който страните се присъединяват към актове на международни организации като ООН, Съвет на Европа и други, в които се осъждат и забраняват отделни форми на тероризма. Като страни по договорите държавите се задължават да криминализират тези прояви. Ето защо и до началото на 21 в. не е очертано общото понятие за тероризъм, а само отделни престъпни деяния, чрез които биха могли да се преследват и терористични цели.

2. Това положение обяснява и защо в българската правна доктрина изследванията по въпросите на тероризма традиционно се основават международните договори, които уреждат различни проявления на явлението тероризъм. Като такива се сочат “въздушния” тероризъм; престъпленията против лица, ползващи се с международна защита, включително дипломатически агенти; вземането на заложници; “ядрения” тероризъм; “морския” тероризъм; бомбения тероризъм; финансирането на тероризма и др.³ Така например възприемането на основните положения на Хагската и Монреалската конвенции налага и криминализирането въздушното пиратство през 70-те години на 20 в.⁴ Въвеждането на съставите на престъпления с международен характер в българския Наказателен кодекс (НК) насочва интересът на българските пеналисти към международното наказателно право. **Проф. Димитър Михайлов** приема, че тероризмът е социално-правно явление, съществуващо от векове и свързано със социалните деления и противоречия в обществото, както и с

² Вж. Сборниците с текстовете на документи: International Terrorism: Political and Legal Documents. Ed. by Yohan Alexander. Dordrecht/Boston/London. MartinusNijhoff publishers: 1992.

³ Подробно вж. Вж. **Илиева, Ирена**. Международноправни проблеми на борбата срещу международния тероризъм, С.: Кронос, 2005; **Илиева, Ирена**. Регионални конвенции за борба срещу тероризма, С.: Кронос, 2012.

⁴ **Костадинова, Ралица**. Престъпления срещу сигурността на гражданската авиация. В: Сборник доклади от годишна университетска научна конференция, том 6, Издателски комплекс на Национален Военен университет, Велико Търново, 2013, с. 76-84.

Цитиране: Костадинова, Ралица. *Наказателноправната защита от тероризъм – някои аспекти на Международното наказателно право и Наказателното право на ЕС. Годишник на департамент Право на НБУ, София: Авангард Прима, 2016, с. 298-311.*

установяването на държавата и правото⁵. В този смисъл то застрашава държавата и неговият характер е политически. Поради това и антитерористичната дейност в тоталитарната държава⁶. (1944-1989 г.) се осъществява чрез съответното управление на Държавна сигурност.

3. Тероризмът е престъпление с международен характер, което е предмет на изследване в международното наказателно право⁷. Международните договори не съдържат общовалидно определение за тероризъм. Като възможно обяснение се сочат „характеристиката на обектите, средствата, задачите на терористите, както и различието в законодателствата на отделните държави“⁸. Това дава възможност на учените да запълнят тази празнота чрез теоретични модели.

Проф. Борис Велчев извежда следните отличителни черти на тероризма: политически характер; комплексен обект; засяга стабилността на международните отношения; обичайно се извършва в мирно време; начин и мащаб на извършване, жестокост; предизвиква значителен медиен интерес⁹. Като уточнява, че терористичните престъпления се наказват от съответните съдилища въз основа на нормите на вътрешното наказателно право, той очертава ролята на международното наказателно право в две основни насоки: да гарантира, че държавите оценяват по един и същ начин тероризма и да се ограничат пречките за екстрадиция¹⁰.

Проф. Румен Марков. констатира, че „[у]чението за тероризма в съвременния свят представлява отделна, самостоятелна и комплексна научна област на общественото познание“. Неговият анализ на наказателноправните аспекти на тероризма обхваща, както вътрешното, така и международното наказателно право.

⁵**Михайлов Димитър.** Наказателноправна защита срещу тероризма. *Правна мисъл*, 1986, № 5, с. 5-16. Текстът е цитиран по **Михайлов, Димитър.** Наказателноправна защита срещу тероризма. В: *Проблеми на наказателното право. Особена част*, С.: Сиела, 2008, с. 41-61. Проф. Михайлов посочва като примери за терористични актове заговорите за убийства на политически дейци през Средновековието и Възраждането; масовия червен и черен терор след Октомврийската революция в Русия; нападенията в Марсилия от 1934; масовите убийства след 1923 г. в България, както и нацистката власт, която се определя като „терористична въоръжена организация“ и „терористичен режим“.

⁶ По подробно за правните аспекти на този период от развитието на държавата и правото вж. **Михайлова, Екатерина.** Тоталитарната държава и право, С.: Нов български университет, 2016.

⁷**Михайлов, Димитър.** Международно наказателно право. С.: Сиела, 2003; **Велчев. Борис.** Международно наказателно право, С.: Сиела, 2015.

⁸**Марков, Румен.** Наказателноправни аспекти на съвременния тероризъм. *Съвременен право*. 2005, №4, с. 23.

⁹**Велчев. Борис.** Международно наказателно право, С.: Сиела, 2015, с. 187-188.

¹⁰ Пак там, с. 191.

Цитиране: Костадинова, Ралица. Наказателноправната защита от тероризъм – някои аспекти на Международното наказателно право и Наказателното право на ЕС. Годишник на департамент Право на НБУ, София: Авангард Прима, 2016, с. 298-311.

Според него „в НК са предвидени разпоредби, които регламентират типичните форми на тероризъм, както и на свързаните с него други международни престъпления“¹¹. Като такива са посочени престъпленията, описани в чл. 96, 97, 97а от НК; състави на престъпления, свързани с наркотици; въздушното пиратство, изпирането на пари, трафик на хора и компютърни престъпления и въведената през 2002 г. разпоредба на чл. 108а от НК, обозначена като „тероризъм“.

Новото престъпление тероризъм по чл. 108а от НК е последица от приетите актове на ЕС в тази област и желанието на нашата страна да съобрази националното си наказателно право с тях. Така през 21 в. се очертава един нов подход за противодействие на тероризма - чрез актовете на ЕС.

III. Актове на Европейския съюз за противодействие на тероризма

Защитата от тероризъм в Европейския съюз (ЕС) е предмет на правна уредба в Рамковото решение 2002/475/ПВР на Съвета от 13 юни 2002 г. относно борбата срещу тероризма¹² и Рамковото решение 2008/919/ПВР на Съвета от 28 ноември 2008 г. за изменение на Рамково решение 2002/475/ПВР относно борбата срещу тероризма¹³. Последвалите ги терористични атаки в различни европейски градове и усложнената среда за сигурност бяха отчени в Работната програма на ЕС за 2016 г. Тя си постави за цел усъвършенстването на мерките в ЕС за борба с тероризма, в това число и в областта на наказателно право на Европейския съюз. Законодателната компетентността на ЕС в областта на наказателното право има своето основание в 83 от Договора за функциониране на Европейския съюз (ДФЕС)¹⁴. В резултат на това в края на 2015 г. е изготвен проект за Директива за борба с тероризма. Нейното създаване е резултат от дългогодишните усилия на ЕС за противодействие на тероризма, които имат за последица система от актове. Те ще бъдат накратко проследени в следващото изложение.

¹¹Марков, Румен. Наказателноправни аспекти на съвременния тероризъм. Съвременно право. 2005, №4, с.29.

¹² ОВ L 164, 22.6.2002 г., стр. 3.

¹³ ОВ L 330, 9.12.2008 г., р. 31.

¹⁴ В изложението по-нататък са цитирани текстове според Консолидирания текст на Договора за функциониране на Европейския съюз, ОВ С 202, 07/06/2016. Източник: ПИС АПИС.

Цитиране: Костадинова, Ралица. *Наказателноправната защита от тероризъм – някои аспекти на Международното наказателно право и Наказателното право на ЕС.* Годишник на департамент Право на НБУ, София: Авангард Прима, 2016, с. 298-311.

1. През 70-те години на 20 в. още в рамките на Европейската икономическа общност се наблюдават инициативи в резултат на осъзната необходимост от съгласувани действия между държавите в борбата с престъпността и в частност с тероризма. Така са поставени основите на междуправителствено сътрудничество, изразяващо се в провеждането на разговори на ниво министри на правосъдието и министри на вътрешните работи. Първата среща е осъществена в Люксембург през 1976 г. и поставя началото на т. нар. група ТРЕВИ, която през следващите години продължава своята дейност¹⁵.

След приемането на Договора от Маастрихт през 1992 г. в рамките на т. нар. „Трети стълб“ бе създадена системата на съдебно сътрудничество по наказателни дела между държавите членки на ЕС¹⁶. Така противодействието на тероризма се осъществява чрез налагането на мерки по отношение на лицата и групите, финансиращи терористични актове. Настойчива препоръка за тяхното въвеждане се съдържа в Резолюция 1373(2001) на Съветът за сигурност на ООН от септември 2001 г.¹⁷ В последвалата я Резолюция 1377 (2001) се подчертава изрично, че „международните терористични актове противоречат на целите и принципите на Устава на Организацията на обединените нации и че финансирането, планирането и подготвянето на международни терористични актове, както и всички други форми на подпомагане на такива актове също противоречат на [нейните] цели и принципи“¹⁸. Това е възприето от Европейският съюз, който въвежда мерките срещу финансирането на тероризма чрез Обща позиция на Съвета от 27 декември 2001 година за прилагането на специални мерки за борба с тероризма.

¹⁵ Така **Христов, Христо.** *Право на Европейския съюз. Наказателноправни въпроси.* С.: Сиела, 2012. с. 56-57

¹⁶ Вж. подробно **Коларов, Тодор.** *Съдебно сътрудничество между държавите членки на Европейския съюз в борбата с трансграничната организирана престъпност.* С.: Сиела, 2012.

¹⁷ По въпроса за взаимодействието между актовете на Съвета за сигурност и ЕС вж. **Mitsilegas, Valsamis.** *EU Criminal Law After Lisbon: Rights, Trust and the Transformation of Justice in Europe.* Bloomsbury Publishing, 2016, p. 25.

¹⁸ Вж. Йочева, Катерина. За правната сила на решенията на Съвета за сигурност на ООН. В: Сборник от научна конференция "Актуални проблеми на сигурността", Национален военен университет "Васил Левски", 2013.

Цитиране: Костадинова, Ралица. Наказателноправната защита от тероризъм – някои аспекти на Международното наказателно право и Наказателното право на ЕС. Годишник на департамент Право на НБУ, София: Авангард Прима, 2016, с. 298-311.

2. Обща позиция на Съвета от 27 декември 2001 година за прилагането на специални мерки за борба с тероризма ¹⁹.

В нея са предвидени конкретни мерки: замразяване на средствата и другите финансови активи или икономически източници (чл. 3), непредоставяне на средства (чл.4) , както и полицейско и съдебно сътрудничество по чл. 5. Те могат да се прилагат само по отношение на лицата и групите, които са изброени в Приложение на Общата позиция . Този списък подлежи на актуализиране и изменение по решение на Съвета.²⁰. Взимането на решение се предшества от анализ на подробна информация, която се разглежда и оценява от работна група. Предвидените мерки сериозно засягат правната сфера на лицата, което изисква ясно дефиниране на основанията, при които е допустима подобна намеса²¹.

В Обща позиция на Съвета от 27 декември 2001 година за прилагането на специални мерки за борба с тероризма се дава дефиниция на термина „**терористичен акт**“²². С този израз се обозначава умишлено деяние от вида на изрично от посочените

¹⁹ ОВ L 344, 28/12/2001, с.93-96.

²⁰ С такъв характер са решенията на Съвета: РЕШЕНИЕ 2014/483/ОВППС НА СЪВЕТА от 22 юли 2014 година за актуализиране и изменение на списъка на лицата, групите и образуванията, по отношение на които се прилагат членове 2, 3 и 4 от Обща позиция 2001/931/ОВППС за прилагането на специални мерки за борба с тероризма, и за отмяна на Решение 2014/72/ОВППС; РЕШЕНИЕ (ОВППС) 2015/521 НА СЪВЕТА от 26 март 2015 година за актуализиране и изменение на списъка на лицата, групите и образуванията, по отношение на които се прилагат членове 2, 3 и 4 от Обща позиция 2001/931/ОВППС за прилагането на специални мерки за борба с тероризма и за отмяна на Решение 2014/483/ОВППС; РЕШЕНИЕ (ОВППС) 2015/1334 НА СЪВЕТА от 31 юли 2015 година за актуализиране на списъка на лицата, групите и образуванията, по отношение на които се прилагат членове 2, 3 и 4 от Обща позиция 2001/931/ОВППС за прилагането на специални мерки за борба с тероризма, и за отмяна на Решение (ОВППС) 2015/521; РЕШЕНИЕ (ОВППС) 2016/628 НА СЪВЕТА от 21 април 2016 година за актуализиране и изменение на списъка на лицата, групите и образуванията, по отношение на които се прилагат членове 2, 3 и 4 от Обща позиция 2001/931/ОВППС за прилагането на специални мерки за борба с тероризма, и за изменение на Решение (ОВППС) 2015/2430; РЕШЕНИЕ (ОВППС) 2016/1136 НА СЪВЕТА от 12 юли 2016 година за актуализиране на списъка на лицата, групите и образуванията, по отношение на които се прилагат членове 2, 3 и 4 от Обща позиция 2001/931/ОВППС за прилагането на специални мерки за борба с тероризма и за отмяна на Решение (ОВППС) 2015/2430.

²¹ Първо, указани са субектите, спрямо които могат да се постановят тези мерки, а именно: „лица, участващи в терористични актове“. Под „участващи“ се има предвид, както лицата, които извършват, така и лицата които *възнамеряват да извършат терористичен акт*. Тяхното участие може да е пряко, т. е да извършват терористичен акт, *но може и да бъде под формата на оказване на помощ, съдействие*. Освен по отношение на физически лица, мерките са приложими и за „групи или образувания, притежавани или контролирани пряко или непряко от такива лица; и лицата, групите и образуванията, действащи от името или под ръководството на такива лица, групи или обекти, включително средствата, получавани или добивани от имуществото, притежавано или контролирано пряко или непряко от такива лица и свързани с тях лица, групи или образувания. (чл. 2).

²² В някои преводи на български език на Общата позиция от 2001 г. изразът „terrorist acts“ е преведен и като терористично действие. Така се появяват два термина – *терористичен акт* и *терористично действие*, с които се обозначава един и същ термин.

Цитиране: Костадинова, Ралица. Наказателноправната защита от тероризъм – някои аспекти на Международното наказателно право и Наказателното право на ЕС. Годишник на департамент Право на НБУ, София: Авангард Прима, 2016, с. 298-311.

в чл. 3, което с оглед на особеностите си и начина на извършване сериозно може да увреди дадена държава или международна организация и е криминализирано по националното право, когато е извършено с терористична цел. Съдържанието на чл. 3 дава основание да се обособят субективен и обективен критерии за отграничаването на терористичния акт от други видове посегателства. Така се извеждат три основни характеристики на терористичния акт:

Първо, извършеното деяние от дееца трябва да е криминализирано по националното наказателно законодателство;

Второ, деянието трябва да осъществява вид посегателство, посочено в чл. 3, т.е. деянието да е от естество да:

- застраши живота на лице, което може да доведе до неговата смърт;
- застраши физическата неприкосновеност на дадено лице;
- отвлече или да вземе лица за заложници;
- причини мащабно разрушение на правителствени или обществени сгради/съоръжения, транспортна система, инфраструктурно средство, включително информационна система, неподвижна платформа, намираща се на континенталния шелф, обществено място или частна собственост, което може да застраши човешки живот или да причини големи икономически загуби;
- завладяване на самолет, кораби или други средства за обществен транспорт и транспорт на стоки;
- производството, притежаването, придобиването, превозването, доставката или използването на оръжия, експлозиви или на ядрени, биологични или химически вещества, както и изследователската работа и разработването на биологични и химически оръжия;
- разпространението на опасни вещества или причиняването на пожари или наводнения, които представляват заплахата за човешкия живот;
- намесата в или повреждането на снабдяването с вода, енергия или на който и да друг основен природен източник, което представлява заплахата за човешкия живот;
- запахата за извършването на което и да е от действията, изброени по-горе;
- ръководенето на терористична група;
- участието в дейността на терористична група, включително чрез предоставянето на информация или на материални средства, или посредством финансирането на

Цитиране: Костадинова, Ралица. Наказателноправната защита от тероризъм – някои аспекти на Международното наказателно право и Наказателното право на ЕС. Годишник на департамент Право на НБУ, София: Авангард Прима, 2016, с. 298-311.

дейността ѝ по какъвто и да е начин, със съзнанието, че това участие допринася за криминалната дейност на групата.“

Трето, деянието се извършва с терористична цел, която е описана алтернативно в чл. 3 от Общата позиция: сериозно заплашване населението; или неправомерно принуждаване на правителство или международна организация да извърши или да се въздържа от извършването на каквото и да е действие; или сериозно да дестабилизира или разруши основните политически, конституционни, икономически или социални структури на дадена страна или международна организация.

3. Рамково решение 2002/475/ПВР на Съвета относно борбата с тероризма.

Следващата важна стъпка в областта на противодействието на тероризма в ЕС е предприета с **Рамково решение 2002/475/ПВР на Съвета относно борбата с тероризма**²³. Този акт се оценява като основополагащ за действията на наказателното правосъдие в борбата с тероризма и заедно с изменението чрез Рамково Решение 2008/919/ПВР на Съвета формират правната основа за противодействие на тероризма в ЕС. За разлика от предходния акт, който използва термина „терористичен акт“ Рамковото решение от 2002 г. използва по-широк подход като въвежда няколко групи престъпленията, свързан с тероризъм: „терористично престъпление“, „престъпления, свързани с терористични групи“ и „престъпления, свързани с терористична дейност“. Ето защо с основание се приема, че Рамковото решение от 2002 г. създава основата на наказателната политика на ЕС за противодействие на тероризма.

3.1. Терминът „**терористични престъпления**“ е дефиниран в чл. 1 от Рамковото решение, който съдържа обективните и субективните признаци. За Това са умишлени деяния, определени за престъпления в националното право на държавите-членки, които поради своя характер или последици могат да нанесат тежки вреди на дадена държава или международна организация, когато са извършени с намерение: силно да се спласи населението, да се принуди правителство или международна организация да извършат или да пропуснат да извършат определено действие, или сериозно да бъдат дестабилизирани или разрушени основните политически, конституционни,

²³ ОВ L 164, 22.6.2002 г., стр. 3

Цитиране: Костадинова, Ралица. Наказателноправната защита от тероризъм – някои аспекти на Международното наказателно право и Наказателното право на ЕС. Годишник на департамент Право на НБУ, София: Авангард Прима, 2016, с. 298-311.

икономически или обществени структури на дадена страна или международна организация.

При наличието на така описаната терористична цел като терористични се определят следните групи престъпления: посегателства срещу човешкия живот, които могат да предизвикат смърт; посегателства върху телесната неприкосновеност; отвлечане или вземане на заложници; причиняването на съществени разрушения на правителствени или обществени обекти, транспортни системи, инфраструктура, в това число и автоматични информационни системи и неподвижни платформи на континенталния шелф, обществени места или на частна собственост, които могат да застрашат човешки живот или да причинят значителни стопански щети; отвлечане на самолети, кораби или други транспортни средства за превоз на пътници или стоки; огнестрелни оръжия, взривни вещества, ядрени, биологични и химически оръжия, както и изследвания и разработване на биологични и химически оръжия; замърсяване с опасни вещества, предизвикване на пожари, наводнения и експлозии, които застрашават човешкия живот; смущения или прекъсване на снабдяването с вода, електроенергия или други основни природни ресурси, вследствие от които може да възникне опасност за живота на хората; заплахата за извършване на някое от изброените по-горе деяния.

3.2. Престъпления, свързани с терористични групи.

Рамковото решение от 2002 г. обособява и втора група престъпления, свързани с тероризъм: **престъпления, свързани с терористични групи**. Според чл.2 този термин обхваща ръководене и участието в терористична група. В хипотезата на участие се има предвид и дейности като предоставянето на информация, набавянето на материални средства, финансирането под всякаква форма на тези действия, при съзнаване на обстоятелството, че такова участие допринася за осъществяване на престъпната дейност на терористичната група. Подобно на предходните актове в ЕС и тук се дефинира основното понятие в антитероризма – „терористична група“.

За целите на рамковото решение „**терористична група**“ се определя като: структурирано трайно сдружение на повече от две лица, които действат съгласувано за извършване на терористични престъпления. Прави впечатление, че от дефиницията е отпаднала характеристиката „създадена за определен срок“, а е допълнена с изискването за „трайно“ сдружение. Сдружението ще има характеристиката

Цитиране: Костадинова, Ралица. Наказателноправната защита от тероризъм – някои аспекти на Международното наказателно право и Наказателното право на ЕС. Годишник на департамент Право на НБУ, София: Авангард Прима, 2016, с. 298-311.

„структурирано“, когато не е възникнало спонтанно за извършване на дадено деяние и без да е необходимо наличие на формално разпределение на функциите между участниците, продължителност на участието или развита структура. Тук се забелязва по добрата редакция – вместо не се формира случайно- вече е „не е възникнало спонтанно“.

3.3. Престъпления, които са свързани с терористични дейности

По смисъла на чл. 3 от Рамковото решение 2002 г. като престъпления, които са свързани с терористични дейности се определят: квалифицирана кражба с цел да се извърши деянието на терористично престъпление; изнудване с цел да се извърши деянието на терористично престъпление; изготвяне на неистински официални документи с цел да се извърши терористично престъпление или престъпление, свързано с терористична група. През 2008 г. е прието **Рамково решение за изменение на рамковото решение от 2002 г.**²⁴, с което се разширява обхвата на тази група посегателства. Тук се имат предвид три нови престъпления, свързани с тероризъм, както и изискването да се криминализират помагачеството и подбuditелството към тях. С Рамковото решение от 2008 г. чл. 3 на Рамковото решение от 2002 г. се допълва с нови престъпления, свързани с тероризъм: публично подстрекаване към извършване на терористично престъпление; набиране с цел тероризъм и обучение с цел тероризъм.

В Рамковото решение се уточнява, че под „публично подстрекаване“ се има предвид разпространението или предоставянето по друг начин на обществеността на послание с цел подбуждане към извършване на терористично престъпление, когато това поведение, независимо дали пряко или косвено, призовава към терористични престъпления, създава опасност за извършването на едно или повече такива престъпления. Изпълнителното деяние *recruitment* е познато в нашето наказателно право. То се използва при описването на една от формите на изпълнително деяние на трафика и е подробно изяснено от съдебната практика и доктрината.

При обучението с цел тероризъм престъплението ще е извършено, когато лицето предоставя указания за направата или използването на взривни вещества, огнестрелни или други оръжия, вредни или опасни вещества, или за други специални

Цитиране: Костадинова, Ралица. Наказателноправната защита от тероризъм – някои аспекти на Международното наказателно право и Наказателното право на ЕС. Годишник на департамент Право на НБУ, София: Авангард Прима, 2016, с. 298-311.

методи или способности с цел да бъде терористично престъпление със знанието, че предоставените познания са предназначени да послужат за тази цел.

3.4. Наказуемост на помагачество, подбудителство и опит

Освен, че разширяване кръга на престъпленията, Рамковото решение от 2008 г. изменя и чл. 4. Така държавите трябва да осигурят наказаемост и на помагачеството, подбудителството и опита към терористични престъпления. Същото е положението по отвошение на опитът към терористично престъпление.

3.5. Въпросът с наказуемостта на терористичните престъпление е решен в член 5, който задължава всяка държава-членка да предприеме необходимите мерки, за да гарантира, че престъпленията, посочени в членове 1–4 са наказуеми с ефективни, съразмерни и възпиращи санкции²⁵, които могат да доведат до екстрадиция. Във връзка с престъпленията, свързани с терористични дейности изискването е да се въведат по-тежко наказуеми състави на съществуващите вече престъпления, когато те де извършват с терористична цел. Според чл. 5, т.2 „Всяка държава-членка предприема необходимите мерки за престъпленията по член 1, параграф 1 и за престъпленията по член 4, доколкото те са свързани с терористични дейности, да се предвиди наказание лишаване от свобода, което да е по-тежко от предвиденото по националното право за престъпления, извършени при отсъствие на специалното намерение по член 1, параграф 1, освен ако предвиденото наказание е максимално допустимото по националното право“. В този смисъл е и проекта за изменение на НК от юли 2015, публикуван на сайта на министерство на правосъдието.

Що се касае до същинския терористичен акт то „Всяка държава-членка предприема необходимите мерки за престъпленията по член 2 да бъде предвидено наказание лишаване от свобода с максимални срокове не по-малко от 15 години за деянието по член 2, параграф 2, буква а) и не по-малко от 8 години за престъпленията по член 2, параграф 2, буква б). Ако деянието по член 2, параграф 2, буква а) е свързано

²⁵ По въпроса за наказанията в европейското наказателно право Вж. **Митрева, Петя.** Наказателноправна компетентност на Европейския съюз в областта на диференциацията на наказанията. В: Европейски перспективи за развитието на наказателното законодателство. Сборник доклади. С.: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2014, с.160-172

Цитиране: Костадинова, Ралица. *Наказателноправната защита от тероризъм – някои аспекти на Международното наказателно право и Наказателното право на ЕС. Годишник на департамент Право на НБУ, София: Авангард Прима, 2016, с. 298-311.*

само с деянието по член 1, параграф 1, буква и), максималният размер на наказанието не може да бъде по-малък от 8 години.“

Следва да се отбележи, че актовете за наказателноправна защита от тероризъм в ЕС предвиждат възможност и за въвеждане на поощрителни норми²⁶. Този подход се съдържа в Член 6, озаглавен „Особени обстоятелства“, според който държавите-членки могат да предвидят по-ниски наказания, когато извършителят:

- се откаже от извършване на терористична дейност;
- предоставя на административните или съдебните органи сведения, които те не биха могли да получат по друг начин, и които спомагат: да се предотвратят или ограничат последиците от престъплението; да се установи самоличността и/или да се привлекат към наказателна отговорност другите извършители на престъплението да се съберат доказателства; или да се предотврати извършването на някое от престъпленията, описани в Рамковото решение.

3.6. Наказателноотговорни лица за тероризъм според Рамковото решение от 2008г. са физическите и юридическите лица. Това положение е установено в Член 7, който е озаглавен „Отговорност на юридическите лица, когато терористичното престъпление е извършено в тяхна полза“. В него се формулират следните положения:

Първо, Всяка държава-членка предприема необходимите мерки, за да бъде предвидена отговорност за юридическите лица за някое от посочените в членове 1–4 престъпления, *извършено в тяхна полза*, от което и да е физическо лице, което действа самостоятелно или като член на орган на съответното юридическо лице и изпълнява ръководни функции въз основа на: представителна власт по отношение на юридическото лице; правомощия за вземане на решения от името на юридическото лице контролни правомощия в юридическото лице.

Второ, всяка държава-членка предприема необходимите мерки за установяване на отговорност на юридическото лице, *когато липсата на надзор или контрол от страна на лице по параграф 1* са направили възможно извършването на някое от

²⁶ Вж. подробно **Марков, Румен**. Поощрителните норми в наказателното право на Европейския съюз. *Правна мисъл*, 2013, №4, с. 55-75.

Цитиране: Костадинова, Ралица. *Наказателноправната защита от тероризъм – някои аспекти на Международното наказателно право и Наказателното право на ЕС. Годишник на департамент Право на НБУ, София: Авангард Прима, 2016, с. 298-311.*

престъпленията по членове 1–4 от подчинено на тях лице в полза на юридическото лице.

Трето, Отговорността на юридическите лица по смисъла на параграфи 1 и 2 не изключва наказателно преследване срещу физически лица, които са извършители, подбудители или помагачи в някое от престъпленията, посочени в членове 1–4.

Въвеждането на отговорност за юридическите лица изисква и ясно разписване на санкциите, които те могат да понесат. Това е направено в Член 8, според който „в случай на установена отговорност по смисъла на член 7, на всяко юридическо лице ще бъдат наложени ефективни, съразмерни и възпиращи санкции, в това число наказателни или ненаказателни имуществени санкции, като могат да бъдат предвидени и други санкции, между които:

- изключване от получаване на обществени ползи и помощи мерки;
- за временна или окончателна забрана за упражняване на търговска дейност ;
- поставяне под съдебен надзор;
- прекратяване по съдебен ред временно или окончателно закриване на юридическите лица, които са използвани за извършване на престъплението.

Тези минимални стандарти относно престъпления, свързани с тероризъм, и наказанията за тях трябва да бъдат транспонирани в националните законодателства. Някои от държавите въвеждат тези положения в наказателния си закон, а други в специалното законодателство за борба с тероризма. В това отношение България се придържа към кодификационния подход²⁷.

4. След Договорът от Лисабон и наказателното право на ЕС.

От 2009 г. с приемането на Договора от Лисабон вече няма съмнение, че ЕС притежава и наказателна компетентност, а Наказателно право на Европейския съюз (НПЕС) има своето правно основание. В чл. 83 от ДФЕС са изброени т. нар. *Euro Crimes*, във връзка с които Съюзът има законодателни правомощия. Областите, в които Съюзът има законодателни правомощия, са тероризъм, трафик на хора и сексуална експлоатация на жени и деца, незаконен трафик на наркотици, незаконен трафик на оръжия, изпирание на пари, корупция, фалшифициране на платежни средства,

²⁷ **Гиргинов, Антон.** Тероризмът и Наказателния кодекс (въпроси на българското законодателство –lex ferenda). De Jure, 2015, Брой 1, с. 9.

Цитиране: Костадинова, Ралица. *Наказателноправната защита от тероризъм – някои аспекти на Международното наказателно право и Наказателното право на ЕС. Годишник на департамент Право на НБУ, София: Авангард Прима, 2016, с. 298-311.*

компютърна престъпност и организирана престъпност. (Член 83 от ДФЕС). Ясно е указано, че в тези направления чрез директиви ще бъдат установявани минимални правила относно видове престъпления и наказания за тях. На това основание вече са приети актове, уточняващи съдържанието на термините, конкретизиращи видовете престъпления и наказания, които националните законодателства трябва да въведат²⁸. Съвсем закономерно бе въведено и понятието „Наказателно право на Европейския съюз“, а изучаването му като юридическа дисциплина беше въведено в обучението по право²⁹.

Най-актуалния проблем в областта на европейското наказателно право е тероризмът. В края на 2015 г. Европейската комисия да изработи проект за Директива за борба с тероризма (по-нататък „Проект за директива“). Тя следва да съобрази трансграничното измерение на терористичната заплаха, използването на интернет, новите комуникационни технологии и социалните мрежи, използвани за терористични цели и другите предизвикателства на XXI век. Както се посочва в обяснителния меморандум към проекта за Директива:

„Съществуващите правила трябва да бъдат осъвременени, като се отчита променящата се заплаха от тероризъм, пред която е изправена Европа. Това включва адекватни наказателноправни разпоредби за справяне с явлението на чуждестранните бойци терористи и рисковете, свързани с пътуванията в трети държави с цел участие в терористични дейности, а също и с нарасналите заплахи от извършители, които остават в Европа.“³⁰

Тези причини са достатъчни, за да бъде обърнато внимание на понятието за тероризъм и неговото противодействие чрез нормите на Наказателното право на Европейския съюз³¹. Важността на изследваните въпроси има значение и за

²⁸ Например по въпросите на трафика вж. **Владимиров, Румен.** Международни и европейски норми относно трафика на хора и тяхното транспониране в българския Наказателен кодекс. В: Европейски перспективи за развитие на наказателното законодателство. С.: УИ Св. Климент Охридски, 2014, с. 62 – 84; **Пушкарлова, Ива.** Трафикът на хора: Проблеми на наказателноправния режим. С.: Сиби, 2012.

²⁹ Заслугата за това е на проф. Пламен Панайотов, който е и автор на първия учебник по дисциплината: **Панайотов, Пламен.** Наказателното право на Европейския съюз и българското наказателно право, С.:Сиби, 2012.

³⁰ Обяснителен меморандум към проекта за Директива, с. 4.

³¹Т. нар. „Европейското наказателно право“ /European Criminal Law в широк смисъл включва материално наказателно право, процесуално наказателно право, защита на основните права и др. аспекти. В този смисъл вж. **Klip, André H.** European criminal law, an integrative approach. 2 ed. 2012. В настоящето изложение ще бъдат разглеждани само въпросите на материалното наказателно право. Поради това ще бъдат използвани като синоними „Наказателно право на Европейския съюз/Наказателно право на ЕС“ и „Европейско наказателно право“.

Цитиране: Костадинова, Ралица. Наказателноправната защита от тероризъм – някои аспекти на Международното наказателно право и Наказателното право на ЕС. Годишник на департамент Право на НБУ, София: Авангард Прима, 2016, с. 298-311.

националното ни наказателно право, което вече е в процес на „европеизация“ (по проф. Пламен Панайотов)³². Защитата от тероризъм в наказателното право на ЕС се осъществява чрез дефиниране на терористичните престъпления и другите видове престъпления, свързани с тях и наказателната отговорност за тях, както и положенията с поощрителен характер. **Проф. Пламен Панайотов** очертава две особености на тази защита. Първо, целта за уеднаквяване на националните законодателства, което се осъществява по линия на дефинирането на „терористичното престъпление“, вкл. и тези свързани с терористични групи; наказуемост и второ, въвеждане на критерии за отграничаване на тероризмът от други сходни форми на престъпна дейност³³. Актовете на Европейския съюз очертават терористичната дейност чрез посочването на три групи престъпни посегателства: терористични престъпления, участие в терористична група и престъпления, свързани с тероризъм. Според Andre Klip тези посегателства принадлежат към групата на „Престъпления срещу демократичното общество“³⁴. Всички тези въпроси предстоят да бъдат поставени в центъра на научните изследвания в процеса на обсъждане и след приемането на Директивата за борба с тероризма.

IV. Заключение

Направеният кратък обзор очерта двата подхода в наднационалното противодействие на тероризма. Първият, който може да обозначи като класически, е международноправният, който се основава на международните договори между страните в рамките на международна организация. Вторият, е настоящият подход, при който наказателното право на Европейския съюз формулира основни положения по въпросите на престъпленията, свързани с тероризъм и наказанията за тях.

³² По въпросите на европеизирането на българското наказателно право вж. **Панайтов, Пламен**. Наказателното право на Европейския съюз и българското наказателно право, С.: Сиби, 2012, с.280-354.

³³ Вж. **Панайтов, Пламен**. Наказателно право на Европейския съюз и българското наказателно право, С., Сиби, 2012, с. 86-96.

³⁴ **Klip, André H.** European criminal law, an integrative approach. 2 ed. 2012.pp. 215-2016.